

DIZIONARIO DEGLI ISTITUTI DI PERFEZIONE. Sv. II i III, Roma, Edizioni Paoline, 1975-76. Leksikonski format, str. XXIV-1973 stupaca više slika izvan teksta (za naručbe: Edizioni Paoline, Via D. Fontana 12, 00185 ROMA).

Poslije prvoga sveska (v. BS 1975) evo drugog i trećeg sveska ovog značajnog enciklopedijskog djela o redovnicima, redovništvu i mnogočemu, što je s tom velikom vjerskom stvarnošću povezano.

Drugi svezak obuhvaća riječi i predmete *Cambagio Benedetta* (utemeljiteljica Sestara Gospe od Providnosti, u prošlom stoljeću) do *Conventualesimo* (podrijetlo ovog naziva i povijesni razvoj njegova poimanja). U svesku su zahvaćene mnoge već redovničke obitelji, kao samostanski Kanonici (*regulares*), Kapucini, Karmelićani, Cisterciti, Isusovci (tal. *Compagnia di Gesù*) i drugi. Osim toga ima više članaka, koji su od većeg zanimanja za redovništvo, kao npr. o kapitulima, o karizmi, o zajedništvu, o čistoći i celibatu, o evanđeoskim savjetima, o bratovštinama, o koncilima i sinodama u koliko se tiču redovnika (dok o svakom općem crkvenom saboru ima inače poseban članak), o značenju i povijesti pojma »kongregacija-družba«, i mnogi drugi. Što se nas Hrvata posebno tiče, nalazimo ovdje manji članak o našim Sestrama Milosrdnicama (stupci 373-376). Članak je sastavljen od samog urednika enciklopedije, prema podacima koje je dobio od matice u Zagrebu. Od »kurioziteta« u ovome svesku spominjemo duži članak o karikaturi, ili bolje o redovnicima u karikaturi.

Treći svezak naše enciklopedije obuhvaća riječi i predmete od *Conventuali* (veći članak o franjevcima-konventualcima) do *Figlie di Santa Rita* (američka nabožna ustanova biskupskog prava). Osim franjevac-konventualaca ovdje su predstavljene i neke druge veće redovničke obitelji, poput dominikanaca, sa sv. Dominikom, i raznih dominikanki, zatim pustinjaci i pustinjaštvo (tal. *Eremiti*), pa mnoge redovničke ustanove koje

imaju u svom nazivu riječi *sinovi* i *kćeri* (tal. *Figli, Figlie*), Ima i mnogo drugih značajnijih, važnih i često puta veoma originalnih članaka (u smislu da je teško na kojem drugom mjestu naći podataka ili govora o dotičnom vremenu) kao na pr. o redovničkoj odjeći uopće (tal. *Costume*), o ustanovama i običajima redovnika, o crkvenom pravu i papinskim dokumentima o redovnicima, o odgoju redovnika i o njihovu odgojnom i prosvjetnom djelovanju (tal. *Cultura*), o njihovim povlasticama, ekonomiji, krizi i krizama, o fenomenologiji bilo izvankršćanskog bilo kršćanskog redovništva, itd.

Što se nas Hrvata posebno tiče, u ovome svesku nalazimo nekoliko važnih članaka: o Suradnicima Krista Kralja (tal. *Cooperatrici*), o pustinjacima u Dalmaciji, o Kćerima Srca Isusova (Rijeka-Crikvenica) i njihovoj utemeljiteljici Mariji Cosulich (sic!), o Dominikankama Anđela Čuvara (Korčula), o Kćerima Milosrđa Trećeg Franjev. Reda (Blato-Korčula) i, osobito, o redovništvu u Hrvatskoj veći općepovijesni prikaz (tal. *Croazia*). U vezi s ovim člankom o Hrvatskoj, što dugujemo marljivoj simpatiji Msgra Đure Kokša, napominjemo, da su u ovim svescima zastupane mnoge nacije i države baš pod svojim narodno-državnim imenom, te nam se na taj način pruža povijesni presjek redovništva u pojedinim od njih: Afrika, Armensko monaštvo, Bavarska, Belgija, Kanada, Etiopija, i druge, koje će slijediti.

Članak Msgra Kokše o redovništvu u Hrvatskoj, tamo od naših početaka u današnjoj domovini do danas (stupci 273-294), zaslužuje našu naročitu pažnju zbog svoje relativne opširnosti, zbog zaokruženosti povijesnog prikaza, zbog obilja raznovrsnih podataka i, konačno, zbog bogatog i izvrsnog bibliografskog materijala. Kokša je u svome radu znao povezati objektivne podatke i činjenice s osobnim idejama i razmatranjima. Nama se čini, da bi više mogao biti kritiziran zbog onoga što ne donosi nego zbog onoga što iznosi u svojoj sintezi. Kad, na pr., govori o dominikanskim i franjevačkim počecima u našim krajevima, pomno nabraja najstarije domi-

nikanske samostane, dok franjevačke propušta; dapače, što još više začuđuje, Msgr. Kokša ne govori o franjevačkim počecima kod Hrvata između Save, Mure i Drave, gdje je bilo već prije god. 1340. dvanaestak franjevačkih samostana. Isto tako što vrijedi za sve redovnike i redovnice kod nas, potrebno je bilo više pažnje posvetiti njihovu radu i životu te raznim plodovima svetosti (v. šematizme pojedinih pokrajinskih zajednica).

Kad smo pisali o prvom svesku ovog enciklopedijskog djela, spominjali smo njegov opći uvod, od kojeg se u slijedećim svescima donosi tek manji i najpotrebniji dio. Dosadašnja tri sveska nalaze se, po našem sudu, na istoj visokoj razini povezanoj često puta s mnogim novostima i s originalnošću. O mnogim pojedinostima — osobama, ustanovama... — nalaze se ovdje po prvi put objavljeni povijesni i ini podaci. A sve to povisuje dragocjenost ove izvanredne publikacije, koja će čini se, imati više od šest prvotno predviđenih svezaka.

A. J. Matanić

EHLEN PETER: Die philosophische Ethik in der Sowjetunion. Analyse und Diskussion, Pustet, München-Salzburg 1972., str. 461.

U današnjem pluralističkom svijetu etička je problematika sve aktualnija, budući da su nerijetko velike razlike u etičkim vrednovanjima, a opet moramo voditi računa i o onima koji se eventualno s nama ne slažu i koji imaju druge nazore. Stoga je shvatljiv interes za pristup etičkim problemima iz marksističke perspektive, budući da marksizam ima u današnjem svijetu tako značajnu ulogu. A među marksističkim strujama i skupinama posebno mjesto pripada onima u Sovjetskom savezu kao zemlji u kojoj marksizam-lenjinizam kao službena ideologija ima najdužu tradiciju.

Etika je vjerojatno najslabija točka marksističkog svjetovnog nazora toliko da ima autora koji smatraju da se na marksističkim temeljima

ne da stvoriti zaokružena etička teorija. Doista kod otaca sovjetskog marksizma nalazimo stavove koji nam izgledaju veoma uski i jednostrani. Tako je pisao Buharin 1922. god.: »Za proleterijat su pravila ponašanja isto tako tehnička pravila kao što su ona koja su potrebna stolaru da napravi stol... 'Etika' proleterijata malo pomalo pretvara se u jednostavna i razumljiva pravila ponašanja koja su komunizmu potrebna. Tako će ona u biti prestati da bude etika«. Slične ideje pojavljuju se i u Lenjinovu djelu »Država i revolucija« (god. 1917.). U onim burnim i revolucionarnim previranjima etički se problem shvaćao u funkciji klasne i društvene borbe. Na 3. kongresu komsomolaca 1920. god. Lenjin je rekao: »Za nas je čudoređno ono što služi uništenju starog izrabljivačkog društva i okupljanju svih radnika oko proleterijata«. »Za komunista sve je čudoređe u čvrstoj i drugarskoj disciplini i u svjesnoj borbi masa protiv izrabljivača. Mi ne vjerujemo u vječno čudoređe i razotkrivamo prevaru što se širi svim mogućim bajkama o čudoređu. Čudoređe je za to da se ljudsko društvo uzdigne i oslobodi iskorištavanja u radu«. Ovo radikalno svodenje etičkog problema na društvenu i klasnu razinu, konačno na načelo »cilj opravdava sredstva«, još je drastičnije izrazio Trocki, osobito u djelu »Njihov i naš moral« (usp. I. Primorac, Marksistička etika i ideja prirodnog prava, u Dometi 9/1975., str. 22.).

Ali sam je život zahtijevao dublju i svestraniju analizu moralne problematike, osobito kad se nakon revolucionarnih previranja malo srodio. Štoviše, kasnije se počela u marksizmu baš isticati etička strana. Već god. 1924/25. imamo pokušaj izrade »kodeksa komunističkog morala«. Teoretske rasprave će se nastaviti osobito između »mehanicista« okupljenih oko L. J. Axelrodove i »deborinista« ili »dijalektičara« oko A. M. Debiorina, ali Staljinova diktatura i teror skoro će posve ugušiti znanstvena raspravljanja o etičkim problemima. Interes za etičku problematiku opet će oživjeti tek nakon Stalji-